

VJERSKI ODGOJ PREDADOLESCENATA I ADOLESCENATA

DEJANA BABIĆ

Osnovna škola Ivana Filipovića
Kalnička 48
31000 Osijek

Primljeno: 6.10.2002.
Stručni rad
UDK 268-053.6
371.124:268

Sažetak

U prvom dijelu članka riječ je o vjerskom odgoju (pred)adolescenata. Autorica polazi od opće pedagogije te ističe važnost biblijskog utemeljenja i prikazuje ga u svjetlu nekih crkvenih dokumenata. Posebno naglašava važnost uloge i poslanja roditelja, zatim govori o katezezi naslovnika, njenim ciljevima i slijedu tema. U završnom dijelu riječ je i o ulozi učiteljâ odnosno vjeroučiteljâ kao odgojiteljâ u vjeri te o njihovoj formaciji.

Ključne riječi: vjerski odgoj predadolescenata, vjerski odgoj adolescenata, vjeroučitelj

0. UVOD

Za probleme u obitelji i društvu često se krivi mlade. Zar su krivi samo mladi? A što je s odraslima? Čini se da očevi i majke (i ostali koji se bave odgojem mladih) ne vide produžetke svojih ruku na rukama svoje djece.

Mladi se na putu odrastanja ne susreću samo s teškoćama nastalim uslijed tehnoloških i društvenih promjena, pred njima su i teškoće duhovnog svijeta. Nikada prije čovjek nije bio toliko zaokupljen samim sobom, nikada ga znanosti nisu toliko istraživale kao danas, ali sva ta istraživanja ne daju željene rezultate jer je upravo danas kao nikada prije čovjek usamljen i neshvaćen. U općem kaosu postavlja se pitanje: kako živjeti, čemu se nadati, kojim putem ići i stići do cilja ako je čovjek nesiguran i ako se boji?

Iluzorno je željeti mladu osobu učiniti čovjekom zaboravljajući biblijsko utemeljenje vjere i napredak odgojnih znanosti ovisno o razvojnoj dobi odgajanika. Važno

je zato odgajati osobnim primjerom i biti strpljiv u otkrivanju Isusa Krista koji je temelj odgoja u vjeri. Da bi rad s naslovnici-ma bio uspješan, potrebna je i trajna formacija koja će pomoći u postavljanju realnih ciljeva, odabiru prikladnih sadržaja, metodičkih postupaka i sredstava koji će predadolescenta i adolescenta dovesti do iskustva i spoznaje kako se u Isusu Kristu krije njegov put, istina i život.

1. VJERSKI ODGOJ PRED- ADOLESCENATA I ADOLESCENATA

1.1. Pedagogija – znanost o odgoju

Pedagogija je kao znanost koja se bavi odgojem bila razvijena već u drevnoj Grčkoj, gdje je riječ *paidagogos* izvorno označavala osobu koja je vodila dijete.

Prve misli o odgoju izražene su već u Ilijadi i Odiseji. O odgoju pišu i Pitagora, Sokrat, Platon, Aristotel, zatim pedagozi humanisti: V. da Feltre, L. Vives, F. Reb-lais, kao i pedagojski klasici: J. A. Ko-

mensky i J. Locke. Pedagogija, koja je bila sastavni dio filozofije, svoju je autonomiju postigla tek u 19. st. zaslugom J. F. Herbarta. »Pedagogija proučava praksu odgoja da bi spoznala odgovarajuće zakonitosti s pomoću kojih je moguće daljnje razvijanje, usavršavanje i unapređivanje odgojne prakse.«¹

S vremenom se pedagoška znanost bogato razgranala tako da se u današnjoj pedagogiji posebno razlikuju obiteljska, predškolska, školska, visokoškolska, domska, specijalna, religijska, vojna i druge pedagogije, koje su međusobno višestruko povezane. Kao znanost o odgoju pedagogija je pomoć znanostima koje govore o čovjeku, kao što su npr. biologija, filozofija, povijest i dr.

1.2. Što je odgoj?

U središtu svakog odgoja nalazi se odgajnik, koji nije objekt nego subjekt odgoja. Odgajnik ne smije biti prepušten samomu sebi: njega je moguće odgojiti. Vrlo je važan odnos između odgojitelja i odgajnika. On se mora temeljiti na međusobnom poštovanju i priznavanju, što dovodi do stvaranja ugode i mogućnosti ostvarenja ciljeva i zadataka. Pritom valja imati na umu i dob odgajnika, nastojeći razvijati njegove pozitivne značajke kako bi ujedno svakoga dana sve više postajao i ostajao radostan.

M. Laeng ispravno podsjeća kako je odgoj »djelovanje koje omogućuje fizički, intelektualni i moralni razvoj ljudske osobe u smjeru potpune samosvijesti i nadzora nad sobom i u smjeru međusobnog naglašavanja zahtjeva za komunikacijom i društvenom suradnjom sudjelujući u vrednotama«². Bit odgoja sastoji se u prenošenju iskustava prethodnih generacija na nove generacije koje će tako razviti svoje stavove i prihvatiti vrijednosti. Kakav će biti re-

zultat odgoja ovisi ne samo o ambijentu, odgojnim pomagalima i odgojitelju već i o osobi odgajnika koju treba dovesti do toga da bude osoba odgovorna za svoj odgoj.

Odgoj je namjerna radnja sa smislom, točno određenim ciljem, zadacima, metodama i sredstvima. Počinje u obitelji i školi, a nastavlja se u raznim odgojnim i društvenim organizacijama. Na nj utječu brojni čimbenici, npr. društvo i sredstva javnog života.³

U širem značenju odgoj obuhvaća cjelokupno pedagoško djelovanje koje je usmjereno na formiranje čovjeka u cjelini, te obuhvaća: »proces usvajanja znanja, umijeća i navika, proces razvijanja tjelesnih i intelektualnih snaga i sposobnosti, proces izgrađivanja i oblikovanja osobnosti i karaktera, pogleda na svijet, osjećajnog i voljnog života«⁴.

U užem smislu odgoj je proces koji ide za izgrađivanjem pozitivnih karakteristika (humanost, poštenje, pravednost...) koje čovjeka čine čovjekom. Ako odgoj ne ide u tom pravcu, on će izgubiti svoj smisao. Bez odgoja nema dobre, istinite i lijepe budućnosti.

1.3. Vjerski odgoj

Odgoj u kojem se poučava i prenosi vjera naziva se vjerskim odgojem. Vjerski je odgoj dio sveopćeg odgoja, a cilj mu je zahvaćanje osobe u svim dimenzijama. Možemo se dakle složiti s tvrdnjom da je odgoj u vjeri »integrativni odgoj (tj. odgoj za

¹ A. VUKASOVIĆ, *Pedagogija*, Hrvatski katolički zbor »MI«, Zagreb 1994, str. 21.

² M. LAENG, »Educazione«, u: *Enciclopedia pedagogica III*, La Scuola, Brescia 1989, str. 4221. Citirano prema: M. PRANJIĆ, *Religijska pedagogija*, KSC, Zagreb 1996, str. 58.

³ Usp. A. VUKASOVIĆ, *Pedagogija*, nav. dj., str. 40-45.

⁴ *Isto*, str. 45.

cjelovitost čovjeka) nošen vjerom i podržavan instrumentima vjere. Taj i takav odgoj dolazi prije ili kasnije na neke teške ispite koje je, bez vjere, u najmanju ruku mnogo teže uspješno položiti⁵.

Nakon što je dulje vrijeme odgoj u vjeri temeljio na poučavanju iz katekizama u kojima su bili unaprijed zapisani i pitanja i odgovori, krajem devetnaestog i početkom dvadesetog stoljeća i u katehetskoj pouci osjeća se utjecaj suvremenih pedagoških gibanja te se mijenja i način katehetske pouke. Tome su doprinijeli i pokreti obnove unutar Katoličke crkve koji su se odrazili na području teologije, liturgije, proučavanja i prihvaćanja Biblije, a vrhunac su doživjeli u II. vatikanskom saboru (1962-1965). Na katehetskom se području u Njemačkoj radi na obnovi kateheze već krajem devetnaestog stoljeća, a u dvadesetom stoljeću i u drugim zemljama Europe. Posebno je spomena vrijedan katehetski pokret u Hrvatskoj, za koji je osobito zaslužan hrvatski kateheta Ferdo Heffler.⁶ Nakon Münchenske i kerigmatske metode, šezdesetih godina sve više do izražaja dolazi tzv. antropološka metoda⁷, koja je s određenim varijacijama i nadopunama na snazi i danas.

Tako se nakon početnih spoznaja o potrebi prilagodbe katehetske metode vjeroučenicima, razvila svijest o mogućnosti i potrebi takve impostacije vjerske pouke u kojoj će ona voditi računa o konkretnom čovjeku i polaziti od konkretne situacije i konkretnog čovjeka. Naravno, i na tom je putu bilo neuspjelih pokušaja i skretanja, ali je ipak s vremenom prihvaćeno kako se osim tzv. »silaznog« modela u vjerskoj pouci može koristiti i tzv. »uzlazni« ili egzistencijalni model koji »polazi od ljudskih problema ili situacija (antropološka, situacijska, politička, osloboditeljska kateheza itd.). U toj se perspektivi kateheza suobličuje kao *prosvjetljenje* ili *tumačenje* života.«⁸

Nakon II. vatikanskog sabora, unatoč još uvijek ograničenim mogućnostima vjerske pouke svedene samo na crkvu i sakristiju, u Hrvatskoj se, nakon prvog razdoblja u kojem su prevladavali vjeronaučni udžbenici za osnovnu školu pripremljeni prema austrijskim, kanadskim i francuskim izvornicima, sedamdesetih i osamdesetih godina pojavljuju i izvorni hrvatski vjeronaučni udžbenici, koji su devedesetih godina, ulaskom vjeronauka u školu, nadopunjeni i odgovarajućim udžbenicima za srednju školu.⁹

1.3.1. *Biblijsko utemeljenje*

Uloga i poslanje roditelja u vjerskom odgoju naziru se već u Božjoj objavi, kao što svjedoči Sveto pismo.

U Starom zavjetu najvažnije je bilo brojno potomstvo (usp. Post 12, 2; 17, 26; 26, 24). Prema svojoj djeci roditelji su se ponašali odgovorno (usp. Prop 6,3). Vjerska pouka s naglaskom na moralnosti počinje u obitelji, a najvažniju ulogu u odgoju djece ima otac.

»Utisnite ove moje riječi u svoje srce i svoju dušu; kao znak ih privežite na svoju ruku; neka nam budu kao zapis među očima! Poučite u njima svoje sinove, izgovarajte ih kad sjedite u svojoj kući i kad

⁵ N. RADIĆ, *Odgoj u vjeri kao integrativni odgoj*, u: P. CRNJAC – M. ŠIMUNOVIĆ (ur.), *Odgoj i predanje vjere*. Zbornik radova XV. i XVI. katehetske ljetne škole, Šibenik, 1986. – Subotica 1987., KS, Zagreb 1988, str. 34-46, ovdje str. 40-41.

⁶ Usp. A. PAVLOVIĆ, *Doprinos Ferde Hefflera razvoju kateheze i katehetskog pokreta u Hrvatskoj (1900-1940)*, »Acta et studia« 4, Teološki institut, Mostar 1997.

⁷ Usp. R. PALOŠ, *Sadržaj i metoda u religijskoj pedagogiji i katehezi*, u: »Kateheza« 19(1997)2, 84-97.

⁸ E. ALBERICH, *Kateheza danas*. Priručnik fundamentalne katehetike, Katehetski salezijanski centar, Zagreb 2002.

⁹ Usp. A. PAVLOVIĆ, *Religijskopedagoško i katehetsko izdavaštvo*, u: »Kateheza« 20(1998)3, 278-282.

idete putem; kad liježete i kad ustajete.« (Pnz 11,18–19)

U svom naučavanju svećenici imaju zadatak poticati na razmatranje Zakona radi prakticiranja vjere: »I čini onako kako ti budu kazali u mjestu koje Jahve odabere. Pazi: sve učini kako te upute« (Pnz 17,10), a one koji budu održavali Zakon nagradit će Gospodin.

Proroci objavu primaju direktno od Boga, a u svom djelovanju preuzimaju bitne teme dotadašnje kateheze. Proroci izraelski narod odgajaju u vjeri i brinu se za njegov život. »Ništa ne čini Jahve Gospod, a da osnove svoje ne otkrije slugama svojim prorocima!« (Am 3,7). Narod potiču i odgajaju za odgovornost, poslušnost i ljubav prema Bogu i čovjeku.

Vjerska pouka prenosila se s roditelja na djecu (usp. J1 1,3): »Obiteljska vjerska pouka kod Izraelaca imala je nakanu pobuditi kod djece osjećaj prema Bogu, bogobojažnim držanjem, vjernošću savezu, zahvalama itd., imajući uvijek pred sobom povijesna zastranjenja i zlo što ih je Izrael činio, želeći od svega toga sačuvati svoj novi naraštaj.«¹⁰

Mudraci preuzimaju sadržaje Zakona i prilagođavaju ih za svakoga. Svojim savjetima oni ukazuju na važnost spoznaje mudrosti: »Poslušaj me samo: pazi, rad bih te poučiti mudrosti (Job 33, 33) i strahu Božjem (usp. Izr 2, 5, Ps 34, 12).«¹¹

Iako je učitelja mnogo, Izraelci znaju da je jedini i pravi učitelj samo Bog. Zato pobožni Židov često moli »Nauči me da vršim volju tvoju, jer ti si Bog moj. Duh tvoj dobri nek me po ravnu putu vodi!« (Ps 143, 10). Izravnu pouku Božju (usp. Iz 30, 20) i najveću sreću doživjet će, ali tek na koncu vremena: »Svi će ti sinovi Jahvini biti učenici, i velika će biti sreća djece tvoje« (usp. Iz 54, 13).

Na početku novozavjetne objave susrećemo Ivana Krstitelja koji pripravlja put

Isusu (usp. Mt 3, 1-12), učitelju koji naučava ne samo o blagdanima (usp. Iv 8, 20) i u Hramu (usp. Mt 21, 23, Iv 17, 14) nego i svakodnevno (usp. Mt 26, 55). On svoj nauk prilagođava slušaocima (usp. Mt 13, 10-13.36), no razlikuje se od ostalih učitelja jer »govori samo ono što ga Otac uči« (Iv 8, 28). Prihvaćanjem onoga što on uči prihvaća se i Bog sam.

Čitavo Isusovo ponašanje »jest odgajanje koje nastoji utisnuti pouke zauvijek, tako i trostruko pitanje postavljeno Petru: 'Ljubiš li me?' želi zacijeliti u njegovu srcu ranu (usp. Iv 21, 15).«¹² Isus je primjer onima koje ima odgojiti, primjer poslušnosti, siromaštva, vjernosti i ljubavi. On je »svojom žrtvom izveo do kraja odgajanje Izraela.«¹³ Puninu odgajanja izvodi Duh Sveti. Apostoli naučavaju u ime Isusovo (usp. Dj 4, 18; 5, 28) te katehizirajući pozivaju na obraćenje i vjeru. Pored njih katehete su i Barnaba, Lucije Cirenac, Šimun zvani Niger, Savao i Manaen (usp. Dj 13, 1), Stjepan kojemu puk »ne mogaše odoljeti mudrosti i Duhu kojem je govorio« (Dj 6, 10), Filip (Dj 8, 35; 26-40) i dr.

Roditeljima Pavao poručuje neka si utisnu u srce i dušu: »A vi, očevi, ne ogorčujte djece svoje, već ih odgajajte stegom i opomenom Gospodnjom« (Ef 6,4).

1.3.2. *Vjerski odgoj u svjetlu novijih dokumenata crkvenog učiteljstva*

»Pođite po svem svijetu, propovijedajte evanđelje svemu stvorenju« (Mk 16,15).

¹⁰ A. MRVELJ, *Obitelj i njena uloga u vjerskom odgoju djece i mladeži*, u: »Kateheza« 16(1994)3, 177-186, ovdje 178.

¹¹ A. BARUCQ – P. GRELOT, *Naučavati*, u: X. LEON-DUFOUR (ur.), *Rječnik biblijske teologije* (dalje u tekstu: *RBT*), KS, Zagreb 4 1993, str. 662-667, ovdje str. 663.

¹² X. LEON-DUFOUR, *Odgajanje*, u: *RBT*, str. 750-757, ovdje 755.

¹³ *Isto*, str. 756.

Kako bi ispunila ovu zadaću koju je primila od božanskog utemeljitelja, Crkva posebno skrbi za unapređivanje odgoja.

»Svi ljudi, bilo kojeg porijekla, položaja i dobi imaju na temelju dostojanstva svoje osobe neotuđivo pravo na odgoj koji odgovara njihovu životnom cilju... Pravi odgoj ide za izgradnjom ljudske osobe u vidu njezine konačne svrhe i ujedno u vidu dobrobiti društva kojega je čovjek član i u čijim će funkcijama kao odrasli čovjek sudjelovati.«¹⁴

Kršćani po krštenju imaju pravo na kršćanski odgoj čiji je cilj da »postaju svakim danom sve svjesniji dara vjere što su ga primili«¹⁵. Sabor poziva da se pri odgoju djece i mladih ne zaboravi napredak odgojnih znanosti ovisno o razvojnoj dobi. Kako bi im život bio što kvalitetniji valja se potruditi da ispravno prosuđuju moralne vrijednosti i shvate važnost zalaganja oko općeg dobra. »Crkva je kao Majka dužna svojoj djeci dati takav odgoj po kojem će cijeli njihov život biti prožet Kristovim duhom.«¹⁶

Zadaća kršćanskih roditelja u biti je ista danas kao i u povijesti. Roditelji su pozvani svoju djecu odgojiti kršćanski. Međutim, u današnjim složenim prilikama to nerijetko nije lako pa im stoga upravo kršćanska zajednica treba pomoći napose organiziranjem međusobnih susreta i raznih oblika kateheze za odrasle.¹⁷ Kod rada s mladima valja uzeti u obzir sve aspekte razvoja, kao što ističe i dokument *Radosno naviještanje evanđelja*¹⁸, a IV. biskupska sinoda (1977) ističe da se »mora početi od težnje mladih za kreativnošću, za pravednošću, za slobodom i istinom, kao i od njihove želje za suodgovornošću u crkvenom i građanskom životu, te od njihove sklonosti da ljube Boga i bližnjega«¹⁹.

Kateheza koja u povijesti počinje objavom Božje ljubavi, nastavlja se zatim kroz

povijest izabranog Božjeg naroda, ali tu ne zastaje već se nastavlja. Učiteljsko poslanje Crkve nastavlja se zaslugom prvih kršćana. Među njima valja napose spomenuti crkvene oce od Klementa Rimskog do Origena. Od 3. do 4. st., za vrijeme Ivana Zlatoustog, Ambrozija i Augustina, stvaraju se i brojna druga katehetska djela. Tridentski sabor začetnik je »Rimskog katekizma«, a i Prvi i Drugi vatikanski sabor dali su poseban obol obnovi kateheze.²⁰

Kateheza, već prema konkretnim okolnostima i potrebama, može biti pojedinačna i zajednička, sustavna i prigodna, spontana i uređena. Napose su ipak važni vjera i otvaranje Duhu Svetomu koji vodi obraćenju: »Zadaća je kateheze [...] da tako predlaže kršćansku poruku te postane jasno da ona sadrži najvišu vrijednost ljudskog života.«²¹

1.4. Obitelj i vjerski odgoj predadolescenata i adolescenata

1.4.1. Obitelj i vjerski odgoj predadolescenata

Predadolescencija je osobito važno doba i za vjerski odgoj jer se u to doba vjera

¹⁴ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Gravissimum educationis* (dalje u tekstu: *GE*). Deklaracija o kršćanskom odgoju (28. listopada 1965), Dokumenti, KS, Zagreb 41993, br. 1.

¹⁵ *GE*, br. 2.; BISKUPI JUGOSLAVIJE, *Radosno naviještanje evanđelja i odgoj u vjeri* (dalje u tekstu: *RNE*), Dokumenti 67, KS, Zagreb 1983, br. 54.

¹⁶ *GE*, br. 3.

¹⁷ Usp. *RNE*, br. 55.

¹⁸ Usp. *RNE*, br. 58.

¹⁹ *Poruka Sinode Božjem narodu*, u: »Obnovljeni život« 33(1978)3, 251-261, ovdje 253.

²⁰ Usp. IVAN PAVAO II, *Catehesi tradendae* (dalje u tekstu: *CT*). Apostolska pobudnica o katehezi u naše vrijeme, u: »Kateheza« 1(1979)4, 24-46; 2(1980)1, 35-47, br. 12.

²¹ SVETI ZBOR ZA KLERIKE, *Opći katehetski direktorij* (dalje u tekstu: *OKD*). Dokumenti 38-39, KS, Zagreb 1972, br. 23.

djeteta razvija u vjeru praktičnog kršćanina. Stoga predadolescenta treba poticati na prakticiranje konkretnih čina kršćanske vjere, na življenje i ostvarivanje dobrih nakana.²² Na izgradnju djetetova, pa tako i predadolescentova, vjerskog »ja« vrlo velik utjecaj imaju roditelji koji svojim primjerom potiču dijete na pobožnost i vjeru radi Boga i pred Bogom. Na taj način oni se brinu o »vertikalnom odgoju« djeteta. Problemi nastaju kada kod predadolescenta zbog upoznavanja »vanjskog svijeta« dolazi do prekida s vjerom djetinjstva i otkrivanja svijeta nevjere. Zato roditelji moraju ovdje biti vrlo oprezni i znati da malo mogu utjecati na dijete ako ga npr. šalju u crkvu zato jer idu i njegovi vršnjaci. Zbog takvih pogrešaka djetetov vjerski život postat će pasivniji.

1.4.2. *Obiteljski i vjerski odgoj adolescenata*

U toj dobi, kada se prihvaća samo ona istina koja pomaže izgradnji osobnosti, za adolescentove roditelje važno je znati da je to vrlo težak trenutak koji proživljava njihovo dijete, te ne trebaju zato sve njegove riječi i ponašanja shvaćati kao namjernu uvredu, ali ipak valja biti oprezan. Roditelji ne treba da misle kako je njihov odgoj bio neuspješan zbog novonastale situacije već moraju ostati mirni i pronaći rješenje tako što će srušiti zid šutnje, a opći i vjerski odgoj prilagoditi ranjivom adolescentu kojeg trebaju kao takva prihvatiti. Dobro je da vjerski odgoj roditelja bude temeljit, jer gdje će adolescent pronaći temelj života ako ne u Svetom pismu, koje treba dobro upoznati. A tko će ga na te riječi uputiti pokazujući mu Svjetlo ako ne roditelji?

1.5. *Kateheza predadolescenata*

»Riječ kateheza ima korijen u grčkom glagolu 'kateichen', a znači 'odzvanjati, od-

jekivati'. U Novom zavjetu to znači odgajati na Isusov način, prenositi sve što je Crkva primila u Kristu i po Kristu. U katehezi vjeroučenici čuju glas vjeroučitelja i dožive njegovo svjedočenje.«²³

Nakon 2. svjetskog rata počinju rasprave o katehezi predadolescenata, tako se npr. u Francuskoj još 1957. javlja J. Colomb, 1962. P. Babin i P. Bagot, a 1963. J. Bournique. Nova pomagala i katekizmi pripremaju se i u Njemačkoj, Španjolskoj i Italiji.²⁴

Imajući na umu osnovne aspekte razvoja predadolescenata i adolescenata, društveno-kulturni i odgojni ambijent pri izboru katehetskih sadržaja treba biti takav da »mladima omogućiti da se istinski susretnu u Isusu Kristu koji će, snagom Svoga Duha, preoblikovati njihov život i dovesti ga do punine«²⁵.

Ivan Pavao II u poznatoj pobudnici *Catechesi tradendae* iznosi smjernice za pripremu kateheze te ističe kako kateheza ne smije zanemariti promjene koje zahvaćaju osobe te dobi. Kateheza koja će možda biti odlučujuća ne smije zanemariti ni pitanja koja su vrlo važna upravo za mladoga čovjeka, kao što su ljubav, povjerenje, sebedarje i spolnost. Doista: »Otkrivanje Isusa Krista kao prijatelja, vođe i uzora kome se divimo, a ipak ga možemo nasljedovati;

22 Usp. A. MRVELJ, *Obitelj i njena uloga u vjerskom odgoju djece i mladeži*, nav. mj., posebno str. 185.

23 T. IVANČIĆ, *Crkvenosjedočko zvanje i poslanje vjeroučitelja u suvremenoj hrvatskoj školi*, u: »Kateheza« 21(1999)4, 312-318, ovdje str. 315.

24 Usp. R. GIANNATELLI, *Kateheza životnih dobi*, u: »Kateheza« 12(1990)2, str. 18-20, ovdje str. 18. Vidi također: J. COLOMB, *Au souffle de l'Esprit, l'Enseignement religieux des préadolescents*, C.N.E.R., Paris 1957; P. BABIN – P. BAGOT, *Dix conseils pour la causerie du catéchèse à des adolescents*, Mame, Paris 1962.

25 V. MANDARIĆ, *Kateheza za predadolescente (krizmanike)*, u: »Vjesnik Đakovačke i srijemske biskupije« 125(1997)2, 99-106, ovdje str. 99.

otkrivanje nacrtu ljubavi Krista spasitelja kao utjelovljenja jedine istinske ljubavi [...] moći će pružiti temelj pravoga odgoja u vjeri.«²⁶

Pri planiranju katehetskog programa potrebno je prije svega upoznati životnu situaciju predadolescenta, postaviti ciljeve koje možemo ostvariti, odabrati sadržaje pomoću kojih ćemo zadane ciljeve i ostvariti (sadržaj, metodičke postupke, sredstva itd.) te omogućiti provjeru postavljenih ciljeva.²⁷

U toj dobi vrlo je važno katehizirati i evangelizirati jer je, osobito u zapadnim zemljama, broj djece bez evangelizacije sve veći. Svoju spoznaju predadolescent sve više proširuje, zanima se za smisao života, a uočava se i želja za samostalnim odlučivanjem. U tom hodu posvješćivanja »predadolescent mora razumjeti da njegov život polazi od zajedništva, govora zajednice, drugih, socijalizacije. Ljudski se život smješta u širok kontekst u kojem su prisutne božanske i ljudske osobe, i prema tome individualni se plan može ostvariti samo ako se bude poštivala ova stvarnost.«²⁸

1.5.1. Ciljevi vjeronaučnog programa

Neobično je važno da vjeroučitelj, prije nego započne vjerski odgoj predadolescenata, zna što želi postići i pomoću kojih ciljeva.

a) *Iskustvo vjere*

Na početku, dobro ga je uvesti u sakramentalni život, pri čemu treba paziti da se omogući sistematizacija kateheze prema programu koji vodi do cilja.²⁹

b) *Integracija vjere i života*

Budući da kateheza ide za upotpunjnjem vjere i života, a znamo da se društveni život i vjera često razilaze, važno je predadolescente odgajati za stvaranje kritičkog stava prema društvenom životu kako bi od mnoštva ponuda pri donošenju životnih

odluka bili sposobni odabrati temeljne evanđeoske vrednote za koje vrijedi živjeti. Pri tom je važno posebnu pažnju usredotočiti na stvaranje odgovarajuće motivacije.³⁰

Tu se gotovo spontano postavlja pitanje ima li bolje motivacije od Isusa Krista. Mladim odgajanicima valja stoga kao uzor predložiti Isusa Krista i njegov stil života. Iako je predadolescencija, zbog velikih emocionalnih želja, svijesti o osobnoj odgovornosti i otkrića slabosti, često nesigurna dob, vjerski odgoj treba predadolescentu pomoći da stekne povjerenje u život kako bi došao do spoznaje »da vrijedi biti kršćanin.«³¹

c) *Crkvena pripadnost*

Jedan od ciljeva vjerskog odgoja predadolescenata je i odgoj za svijest o crkvenoj pripadnosti, pri čemu je važna i pomoć vršnjaka. Kod predadolescenta naime s jedne strane sve više slabi osjećaj crkvene pripadnosti, dok se s druge strane uočava »prekid psihološke ovisnosti o obitelji [...], pomak s egocentrizma prema sociocentrizmu [...], objektivizacija osjećaja pripadnosti Crkvi. [...] Dok se predadolescent otvara Crkvi, istovremeno se suobličuje društvu i svijetu.«³²

Zbog otvaranja svijetu postupno dolazi do otkrivanja vrijednosti koje su suprotne onima koje predlaže Crkva pa sukobi nisu rijetki. Mlade u toj dobi valja stoga aktiv-

26 V. MANDARIĆ, *Kateheza za predadolescente (krizmanike)*, nav. mj. Usp. CT, br. 38.

27 Usp. V. MANDARIĆ, *Kateheza za predadolescente (krizmanike)*, nav. mj., str. 99.

28 I. MARIJANOVIĆ, *Metodologija kršćanskog naviještanja mladima u odgojno-pastoralnom procesu*, u: »Kateheza« 4(1982)3, 5-17, ovdje str. 8.

29 V. MANDARIĆ, *Kateheza za pred-adolescente (krizmanika)*, nav. mj., str. 100.

30 Usp. I. MARIJANOVIĆ, *Metodologija kršćanskog naviještanja mladima u odgojno-pastoralnom procesu*, nav. mj., str. 8.

31 *Isto*, str. 9.

32 Usp. *isto*, str. 10.

nije uključiti u život Crkve. Predadolescentu treba pomoći da postane svjestan kako je i on jedan od onih koji čini Crkvu te ga potaknuti da se aktivno uključi u svakodnevni život s pažnjom, vjernošću, ljubavlju i željom za spasenjem. U tome će mu posebno pomoći kateheza u zajednici koja mu pruža sigurnost u njegovom hodu prema vjerskoj zrelosti te u njemu jača svijest o pripadnosti crkvenoj zajednici i važnosti aktivnog sudjelovanja u njezinu životu. Pripadnost Crkvi tako će postati učinkovita jer mladi čovjek postupno otkriva Kristovo otajstvo, što mu omogućuje: »početno oživotvorenje religiozne 'informacije', »motivaciju [...] religiozne prakse [...] života grupe i obitelji«, »pripremu interiorizacije i socijalizacije«, »nastavak i produbljenje sakramentalne inicijacije« i »pospješenje u dozrijevanju da se stane na vlastite noge«. ³³

d) *Molitvena dimenzija*

Ta dob dobra je za razvijanje osjećaja za molitvu. Odnos između Boga i njega promijenio se, sada je On osobni »Ti« kojem se obraća u potrebi. Molitva je spontana, meditativna, molitvene formule se produljuju, a magične i ritualne oblike molitve treba nadvladati. ³⁴ Dobro je sve to ostvariti u kontekstu u kojem se događa integracija vjere i života.

Sve to ima svima zajednički cilj: »kod predadolescenta se mora dogoditi proces prijelaza od 'primljene roditeljske vjere' na 'poosobljenu vjeru Crkve' ('fides Ecclesiae')«. ³⁵

1.5.2. *Slijed tema*

Kod katehetskog nacrtu predadolescenta (prvopričesnika i krizmanika) bitno je da teme suvislo slijede jedna iza druge. Polazeći od iskustva rasta u svim segmentima života predadolescenta, postavljaju se

pitanja o čovjeku. Predadolescent osjeća potrebu za konkretnošću, sposoban je kritički čitati složenu crkvenu stvarnost te ostvariti »prijelaz od epizodičnosti k određenoj sistematičnosti«. ³⁶ Pažnja i interesi kateheze u toj dobi usmjereni su prema osobi Isusa Krista kojega im valja predstaviti razumljivim jezikom prema evanđelju jednog od sinoptika.

Vidove rasta dobro je promatrati tematski, počevši odnosno nastavlajući s društvenosti. Tu Crkva treba pokazati svoju vidljivost koja se prepoznaje po evangelizaciji, katehezi, liturgiji, služenju i zauzetosti za čovjekovo spasenje. Ta vidljiva dimenzija upućuje na nevidljivu dimenziju, osnivaju se Crkve, kod pristupa biblijskim tekstovima treba pronaći način da oni ostvare stalni dijalog koji je povezan s iskustvom predadolescenta i njegova života. Dimenzija vjere je zajedničarska, a kod sakramenata najvažniji su euharistija i pomirenje radi objektivnosti i iskustva, zatim slijede krštenje i potvrda, red i ženidba. Što se tiče moralnosti, prednost se ne daje zakonu već služenju i ljubavi, moralna angažiranost očituje se u međuljudskim odnosima. Na koncu se obrađuje problematika eshatologije. ³⁷

1.5.3. *Prvopričesnici*

»Mnoga se djeca rastući udaljavaju od sakramenata. To je znak da ih nisu shvatila. Možda ih smatraju dječjim pobožnim vježbama, pučkim običajima prigodom svjetovnih praznika. Nastavniku je poznata opasnost od te pojave. On zato upućuje uče-

³³ Isto, str. 11.

³⁴ Usp. isto, str. 9.

³⁵ V. MANDARIĆ, *Kateheza za pred-adolescente (krizmanika)*, nav. mj., str. 100.

³⁶ I. MARIJANOVIĆ, *Metodologija kršćanskog naviještavanja mladima u odgojno-pastoralnom procesu*, nav. mj., str. 11.

³⁷ Usp. isto, str. 12.

nike da otkriju sakramentalni put što ga vjernik prelazi od početka do kraja života.«³⁸

S razvojem učenikove svijesti o svojoj pripadnosti Crkvi taj put postat će sve shvatljiviji. Najvažnije je da učenici shvate ovo: »Krist je u svojoj Crkvi uvijek prisutan, a osobito u liturgijskim činima«³⁹.

Govor o Presvetome Trojstvu u sakramentalnoj katehezi valja biti jednostavan.⁴⁰ »Tako će se, primjerice, već malim prvopričesnicima ponazočiti Isusov sinovski život s Ocem koga je on nazivao djetinjom riječi 'Abba'.« Još u danima mladosti Isus pokazuje da zna za svoje poslanje kada zabrinutom Josipu i Mariji, jer ga ne nadoše među suputnicima, već u Hramu govori: »Zašto ste me tražili? Niste li znali da mi je biti u onome što je Oca mojega?«⁴¹ Tim riječima Isus pokazuje da više nego njima pripada nebeskom Ocu, tu se vidi »najdublji doživljaj Sina«⁴² koji je u prisposobi o izgubljenom i nadenom sinu (usp. Lk 15, 11-32) Boga prikazao u »najljepšem svjetlu Oca«⁴³. Njegov Otac je otac od početka do kraja, on ljubi sve, i dobre i zle. Podjednako im treba prikazati i Duha Svetoga kojega Isus najavljuje nazivima »Paraklet« odnosno »Tješitelj«. Predadolescentu prvopričesniku valja objasniti simbole Duha Svetoga, osobito vode i ognja, i njihovo djelovanje. Duha Svetoga predadolescent prvopričesnik upoznat će preko događaja iz Isusovog života.⁴⁴

»Iz liturgije dakle, osobito iz euharistije, kao s izvora, izlivena se na nas milost te se s najvećim uspjehom postiže ono posvećenje ljudi i proslava Boga u Kristu, prema čemu se, kao prema svojoj svrsi, stječu sva druga djela Crkve.«⁴⁵

Kod pripreme prvopričesnika za sakrament euharistije prevladavat će sadržaji vezani uz taj sakrament. Zato je bitno što je moguće više približiti i pojednostaviti to otajstvo vjere. Tako Direktorij o misama s

djecom poziva sve koji na bilo koji način sudjeluju u odgoju djece da ih dovedu do toga da⁴⁶ »osjete i iskuse također ljudske vrednote«⁴⁷ (naravno, misli se na djecu koja su iskusila vjeru u obitelji) »koje su prisutne u euharistijskom slavlju: zajedničko djelovanje, pozdrav, sposobnost slušanja, traženje i davanje, oprostjenje, priznanje«⁴⁸.

Vrlo su važne kateheze koje izviru iz tog sakramenta i njih je nužno razraditi. Za mise s djecom mogu se koristiti sadržaji za kateheze o Isusovoj ljubavi prema najpotrebitijima, o Božjem očinstvu, ustanovi euharistije itd.

Zadatak roditelja, vjeroučitelja i ostalih pastoralnih voditelja je što kvalitetnije ih pripremiti za taj sakrament važan za vjerski razvoj i uključivanje u župu, odnosno Crkvu, kako bi i u njima, kao i u Isusu, odjekivala pjesma: »Obradovah se kad mi rekoše: 'Hajdemo u dom Jahvin!' Eto, noge nam već stoje na vratima tvojim, Jeruzaleme« (Ps 122, 1-2).

1.5.4. *Krizmanici*

»Da bi predadolescent mogao ovladati silnom energijom koja struji njegovim ve-

³⁸ KONGREGACIJA ZA KATOLIČKI ODGOJ, *Vjerska dimenzija odgoja u katoličkoj školi* (dalje u tekstu: VDO), Dokumenti 90, KS, Zagreb 1989, br. 78.

³⁹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Sacrosanctum Concilium* (dalje u tekstu: SC). Konstitucija o sve-toj liturgiji (4. prosinca 1963), Dokumenti KS, Zagreb 41993, br. 7.

⁴⁰ Usp. VDO, br. 78.

⁴¹ HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Župna kateheza u obnovi župne zajednice* (dalje u tekstu: ŽK). *Plan i program*, Nacionalni katehetski ured Hrvatske biskupske konferencije, Zagreb 2000, str. 44.

⁴² *Isto.*

⁴³ *Isto.*

⁴⁴ Usp. *isto.*

⁴⁵ SC, br. 10.

⁴⁶ Usp. ŽK, str. 67.

⁴⁷ *Isto.*

⁴⁸ *Isto.*

nama, potrebna mu je potpora odgojitelja i sigurnost koju najintenzivnije doživljava u skupini vršnjaka.⁴⁹

To znači da je predadolescentu, krizmaniku, važna vjera koja se živi u zajednici. Na tom »putu vjere«, odnosno sve svjesnijem prihvaćanju Krista, veliku potporu treba mu dati župna zajednica koja njegovu vjeru mora bodriti. »Kateheze o Potvrđi usmjeruju, pak, kandidata da živi iskustvo Duha Svetoga, pripadnost Crkvi, hrabrost svjedočenja Krista uskrslog i živog pred svim ljudima.«⁵⁰ Tako da može dati pravi odgovor kada ga budu pitali: Tko je za tebe Isus Krist?

U katehezi je dobro krenuti od temeljnih vjerskih istina, a čitavu kršćansku stvarnost potrebno je približiti mu najbolje uz susret s Isusom Nazarećaninom. Ne smije se zaobići ni odgovor na pitanje: kako ga uvesti u Kristovo otajstvo? Što učiniti da u Evanđelju otkrije život koji mu se nudi, na koji način ga približiti, pojasniti? Neki misle da Bibliju treba predstaviti na jednostavan način sa sadržajima koji izazivaju i traže njihov odgovor uz uvjet da im se prilagode. J. Colomb misli da je dobro poći od »crkvenih simbola«, i to proučavanjem crkvene povijesti i približavanjem likova Crkve koji i danas svijetle.⁵¹

»Važno je da predadolescenti žive iskustvo Crkve kroz život župne zajednice kojoj pripadaju jer na taj način otkrivaju lice Crkve danas.«⁵² Osim uobičajenih katehetskih susreta važni su nesvagađajni (čudesna, obraćenja) kao i susreti sa osobama koje svjedoče svoju vjeru. Istraživanja tako pokazuju da je Ivan Pavao II najpopularnija osoba. Potrebno je upoznati ih i s liturgijskim simbolima i pronaći način da što kvalitetnije dožive prirodne ljepote.

1.5.4.1. Sadržaj kateheze

Ako želimo da kateheza bude uspješna, kod pripremanja izbora i sadržaja treba po-

ći od vjeroučenikovih vrednota, pitanja i problema. Koje situacije interpretirati u svjetlu vjere? Kako je katehezom moguće ispuniti njihova očekivanja i odgovoriti na probleme i pitanja?

Središte i temelj kateheze je Isus Krist. »Zapravo, bit kršćanstva je u nasljedovanju Isusa Krista. Zato, esencijalni i primarni sadržaj katehete je 'Kristovo otajstvo'.«⁵³ Znajući za karakteristike njegova rasta, vjeroučitelj je dužan pomoći mu da doživi osobni susret s Isusom Kristom.

Da bi se oslobodili predrasuda i sumnja pri izboru metoda, važno je izabrati tekstove, npr. Markovo evanđelje. »Poslije intenzivnog susreta s 'povijesnim Isusom' prelazi se na njegovu otajstvenu prisutnost u prvoj kršćanskoj zajednici – analiziranje Djela apostolskih.«⁵⁴ Važno je naglasiti što je Isus rekao i činio da bi »povijest spasenja« i Božje zanimanje za čovjeka došli do izražaja. I na koncu, treba ih dovesti do toga da znaju prepoznati Onoga u kojem se krije nadahnuće za život u kojem će postati vidljiva njihova vjera. Vjeroučenik je sada nov čovjek obogaćen darovima Duha Svetoga.⁵⁵

1.6. Kateheza adolescenta

Nakon što postane svjestan stvarnosti oko sebe, adolescenta zahvaćaju krize njegova rasta na svim područjima, pa tako i religiozna kriza koja je pojačana zbog obilježja društveno-kulturne situacije (predrasude, nevjere, djelovanje sredstava društvenog pripočavanja).

⁴⁹ V. MANDARIĆ, *Kateheza za predadolescente (krizmanike)*, nav. mj., str. 100.

⁵⁰ *ZK*, str. 82.

⁵¹ Usp. V. MANDARIĆ, *Kateheza za predadolescente (krizmanike)*, nav. mj., str. 100-101.

⁵² *Isto*.

⁵³ *Isto*; *CT*, br. 38.

⁵⁴ V. MANDARIĆ, *Kateheza za predadolescente (krizmanike)*, nav. mj., str. 101.

⁵⁵ Usp. *ZK*, str. 85.

U radu s naslovnica kateheta nailazi na poteškoće zbog prenaplašenog subjektivizma i individualizma. Sve više dolazi do »privatizacije religioznog iskustva i pretjeranosti osobne kreativnosti«. ⁵⁶ U naviještaju kršćanske poruke koja se treba jasno predočiti nužno je poći od najbitnijeg, najvažnijeg prema manje bitnom i važnom. Pritom valja koristiti kategorije koje će im biti razumljive (izbjegavajući formule), teološke i biblijske momente kao srž katehetskog govora koji treba »razviti dijalog duboko ljudskog i religioznog iskustva Isusa Krista s ljudskim i religioznim iskustvom (barem kao težnjom) adolescenta i još šire čovjeka«⁵⁷.

U katehezi srednjoškolaca valja poći od mentaliteta koji će im dopustiti da se razvijaju, istaknu, budu korisni, kreativni i priznati. U toj situaciji Crkva im treba pružiti mjesto – obavijestit će ih, ponuditi prostor, pronaći animatora, no oni često dolaze ne radi sadržaja, nego radi druženja. Ako je moguće, dobro je predavački stil zamijeniti stvaralačkim, da svi aktivno sudjeluju. Vrlo je važan »fenomen skupine. A to znači da je važno promicati načelo i stav: biti zajedno, primati zajedno, slaviti zajedno i raditi zajedno«. ⁵⁸ Odgovori na pitanja i probleme trebaju biti jasni i konkretni.

1.6.1. *Slijed tema*

U pronalaženju tema za katehezu dobro je poći od utjecaja ambijenta i raznih kulturnih usmjerenja. Adolescentu valja pomoći da stvori svoj jedinstveni životni plan. Religiozni govor treba biti otvoren Apsolutu jer će odgovore na svoja pitanja pronaći samo u Isusu Kristu. ⁵⁹

Kao i kod predadolescenata, tako i kod adolescenata važnu ulogu ima župna zajednica koja im je pozvana pomoći živjeti u tom razdoblju, ne tako jednostavnom čak i za odrasle. Potrebno je zato osluški-

vati ih i prihvatiti onakvima kakvi jesu stvarajući u njima smisao za ljubav prema braći i misijsko poslanje. Dobro je i povjeriti im odgovornu ulogu da znaju da su vrijedni i korisni jer je u protivnom velika mogućnost da završe u sektama.

Uspjeh ili neuspjeh kateheza adolescenta najbolje će se vidjeti »sutra« u već odraslu čovjeku. Tad će nam on pokazati je li shvatio smisao svih sadržaja kateheza – smisao života, je li u sebi iznjedrio nadu u bolji svijet, je li usred svog srca utisnuo vjeru da živi ljubav.

2. ULOGA VJEROUČITELJA KAO ODGOJITELJA U VJERI

2.1. *Tko je učitelj?*

Ljudske osobine učitelja su osobne, odnosno učiteljeve – poticanje interesa i pomaganje u radu, radost, smirenost, strpljivost, poštivanje i zanimanje za učenike, dosljednost, privlačnost, pravednost, duhovitost, povjerenje, samokritičnost i objektivnost. Pedagoške osobine učitelja koje se odnose na stjecanje znanja, zanimljivost i »jasnoća« izlaganja, upoznavanje učenika s raznim načinima učenja, organizacija učenja koja treba biti takva da otkrije i riješi probleme, povezivanje gradiva s naglaskom na bitne sadržaje i ideje, korištenje različitih nastavnih metoda i oblika itd. ⁶⁰

Za učiteljsku profesiju koja je teška i zahtjevna potrebno je imati barem minimum stručne kompetentnosti. Velik broj

⁵⁶ I. MARIJANOVIĆ, *Metodologija kršćanskog naviještanja mladima u odgojno-pastoralnom procesu*, nav. mj., str. 13.

⁵⁷ *Isto*, str. 16.

⁵⁸ *ŽK*, str. 89.

⁵⁹ *Usp. isto*, str. 88.

⁶⁰ R. PALOŠ, *Profesionalna osposobljenost vjeroučitelja*, u: »Kateheza« 23(2001)1, 18-23, ovdje str. 21.

znanstvenika slaže se da je učitelju potrebno kvalitetno i profesionalno obrazovanje i usavršavanje. Temeljno pravo učenika je da mu se omogućiti najbolji odgoj i obrazovanje. Potrebno je pratiti sva novija dostignuća kako bi se izbjegli problemi vezani uz znatizelju učenika koji bi mogli obeshrabriti učitelja.

»Učitelj uvijek daje više od golih činjenica i znanja, suhoparnih kronologija i sistematizacija. On posreduje ili izravno otvara perspektive, vidike, odstranjuje zapreke i pomiče crtu horizonta, hrabri i potiče na moguće i nemoguće zamisli... mašta o svim ljepotama kojih je čovjek dostojan.«⁶¹

2.2. *Tko je vjeroučitelj?*

Svaki kršćanin »snagom sakramenta krštenja i krizme«⁶² pozvan je biti odgojitelj i učitelj vjere. Sve što vrijedi za učitelja vrijedi i za vjeroučitelja uz uvjet da je svjedok vjere jer u vjeronauku se prije poučavanja traži i svjedočenje svog života i Crkve u koju vjeruje.

»Vjeroučitelj je pastoralni djelatnik koji, posjedujući osnovnu ljudsku i kršćansku zrelost te određenu pastoralnu stručnost, u ime crkvene zajednice kojoj pripada i po »ovlaštenju« biskupa i zastupnika, promiče i vodi sustavan i postupan itinerarij kršćanskog odgoja za određenu skupinu naslovnika.«⁶³

Savršeno bi bilo kada bi svaki vjeroučitelj bio čovjek duboke vjere. Tada bi zasigurno vidio u drugim osobama braću i prijatelje i uvijek bi imao strpljenja za rad s ljudima, djecom, mladima, zrelim i starim osobama. Idealan vjeroučitelj primjećuje sve što je dobro, sveto i lijepo i budi potrebu prema tome u ljudi. Nikako ne bi trebao izazivati strah i plašiti ljude zabranama.⁶⁴

Vjeroučitelj (biskupi, svećenici, redovnici i laici – jednaki u dostojanstvu, pozici-

vu i poslanju, a različiti u službi)⁶⁵ je osoba koja je izabrala da će služiti evanđelju. U kršćanskim zajednicama on vješto promatra svakodnevni život i uspoređuje ga sa Isusovim životom i djelovanjem te je stručnjak u Svetom pismu. Vjeroučitelj će postati *učitelj nauka* nakon Tridentskog sabora. Kršćanske zajednice posljednjih godina realno shvaćaju potrebu koju imamo za kvalificiranim i idealnim vjeroučiteljima.⁶⁶ Ista se potreba javlja i posvuda u svijetu i zbog toga se kvaliteti vjeroučitelja današnjice treba pridati veće značenje.

Budući da se građivo kojem vjeroučitelj podučava učenike razlikuje zbog dobi i stanja učenika, vjeroučitelj treba biti fleksibilna osoba uvijek spremna prepoznati vjeroučenike i podučavati ih na način koji oni mogu razumjeti i s lakoćom prihvatiti. »Trebalo bi vjeroučenicima postati kao otac ili majka, treba probuditi klicu Božjeg života, da bi se počela razvijati i rasti.«⁶⁷ Vjeroučitelj treba prilagođavati način podučavanja (izražavanje, nastavna pomagala i sl.), ali čvrsto i beskompromisno stajati iza onoga što je Krist govorio. Među učenicima provedena anketa dala je sljedeće rezultate:⁶⁸

61 A. MIJATOVIĆ, *Učitelj i pedagoška služba*, u: »Napredak« 141(2000)1, 7-16, ovdje str. 9.

62 A. MRVELJ, *Formiranje katehista za katehezu modernog vremena*, u: »Kateheza« 17(1995)2, 140-151, ovdje str. 142.

63 L. SORAVITO, *Vjeroučitelj*, u: M. PRANJIĆ (ur.), *RPKL*, str. 794-796, ovdje str. 794.

64 Usp. A. MRVELJ, *Formiranje katehista za katehezu modernog vremena*, nav. mj., str. 146.

65 Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Lumen Gentium* (dalje u tekstu: *LG*). Dogmatska konstitucija o Crkvi (21. studenoga 1964), Dokumenti KS, Zagreb 41993, br. 11.

66 Usp. L. SORAVITO, *Vjeroučitelj*, nav. mj.

67 T. IVANČIĆ, *Crkveno-svjedočko zvanje i poslanje vjeroučitelja u suvremenoj hrvatskoj školi*, nav. mj., str. 315.

68 Usp. I. ŠTENGL, *Utjecaj karakteristika osobnosti vjeroučitelja(ice)*, u: »Kateheza« 23(2001)1, 74-82, ovdje str. 78.

Tablica 1: *Karakteristike vjeroučitelja*

KARAKTERISTIKE VJEROUČITELJA KOJE UČENICI CIJENE	KARAKTERISTIKE (VJERO)UČITELJA KOJE UČENICI NE CIJENE
strpljivost	protekcijonizam
suosjećajnost	kažnjavanje
dobro raspoloženje	nestabilnost
susretljivost	razdražljivost
uravnoteženost	

Učitelji rade s djecom, a dječju i mladenačku dob karakterizira promjena osobnosti. Škola je prvo i veoma veliko otvaranje svijetu i djetetu se pruža konkretan doživljaj vlastitog identiteta. Susret sa svijetom »velikih«, odraslih ljudi dijete doživljava kao nešto novo i ono stalno uči. Dijete se nezaobilazno identificira – u pozitivnom ili negativnom smjeru – i zato je veoma bitno kako učitelj, odnosno vjeroučitelj prihvaća ulogu s kojom se dijete identificira. On mora razumjeti očekivanja učenika: dijete može očekivati da mu učitelj bude kopija roditelja ako mu je iskustvo u obitelji bilo pozitivno. Dijete može očekivati i da od učitelja doživi ono za što je u obitelji bilo uskraćeno (sigurnost, toplina, prihvaćanje). Vrsta i intenzitet potrebe djeteta za učiteljem je različita od učenika do učenika. Vjeroučitelj bi dakle trebao uočiti važnost osnovnih aspekata razvoja te uzeti dovoljno vremena za potrebe mladih u razvoju.⁶⁹

2.3. Uloga vjeroučitelja

Vjeroučitelji se razlikuju po ulozi koju imaju u zajednici. Postoje temeljni vjeroučitelji, animatori vjeroučitelji i odgojitelji vjeroučitelja. Osim tih značajki po kojima razlikujemo likove vjeroučitelja uočavamo i neke zajedničke uloge:

Vjeroučitelj kao *odgojitelj* »pruža temelje prvom prijanjanju uz vjeru i uvodi u puninu kršćanskog života«⁷⁰. On je pozvan svjedočiti svojim vlastitim životom. To je uvjet djelotvornosti evangelizacije. Vjeroučitelj hrabro prihvaća izazov koji današnji čovjek postavlja Crkvi, on svjedoči vjeru i vrši služenje hrabro i dosljedno⁷¹ ne zaboravljajući se svakodnevno preispitivati nakon rada s mladima. Rješenja do kojih dođe potaknut će naslovnike da svoj život usmjere u drugom smjeru i prihvate život kao najveći dar u kojem je važno vjeru prihvatiti i konkretno živjeti ako žele taj dar ispuniti.

Vjeroučitelj je »glasnogovornik« *crkvene zajednice*: ulogu svjedočenja Crkve dobiva mandatom od glave zajednice, biskupa kojem pripada zadaća prepoznavanja dara proroštva, njegova promicanja i vršenja u određenoj sredini.⁷² OKD br. 114. i 115. te GS br. 5. naglašavaju potrebu duhovnog i sakramentalnog života vjeroučitelja. On će »svojom osobnom vjerom u potpunosti participirati u vjeri Crkve, tu svoju osobnu

⁶⁹ Usp. *isto*, str. 78-79. 81.

⁷⁰ M. VIDOVIĆ, *Uloga Biblije u oblikovanju duhovno-profesionalnog identiteta vjeroučitelja*, u: »Kateheza« 24(2002)1, 5-36, ovdje str. 9.

⁷¹ Usp. L. SORAVITO, *Vjeroučitelj, nav. mj.*

⁷² Usp. L. SORAVITO, *isto*.

vjeru neće pretvoriti u 'privatnu vjeru', te umjesto crkvene nuditi 'privatnu robu'.⁷³

Vjeroučitelj je »*prorok*«: pozvan je očitovati veličinu Kristova otajstva i pomagati svima shvatiti Božju stvarnost. Njegovo služenje sastoji se u tome da naviješta Radosnu vijest Sina Božjega, Isusa Krista. On tumači povijest u svjetlu vjere kako bi se u njoj otkrili »Božji znakovi«. Nadalje, on odgaja naslovnike da tumače biblijske, poslijebiblijske i iskustvene znakove po kojima se Bog objavljuje.⁷⁴ Ako se ne oslanja na Pismo, izlaže se »opasnosti prijenosa vjere koja nije utemeljena u životu, koja ne dodiruje život, koja ne omogućuje učinkovit susret ljudi s Bogom«⁷⁵.

Vjeroučitelj je »*svjedok*«: on mora životom svjedočiti svoju vjeru, to je uvjet evangelizacije. Na taj način kateheza će zaživjeti, jer će govor imati potvrdu u iskustvu. »Treba dakle upiti u sebe riječ Božju i Duha Božjega, Isusa povijesti i njegovu prisutnost u Duhu Svetome«⁷⁶ kako bi mladi prepoznali pouzdan autoritet na koji se u traženju puta u vjeri mogu osloniti i osjećati sigurno.⁷⁷

2.4. Formacija vjeroučitelja

U formaciji vjeroučitelja laika prvu dužnost imaju roditelji, zatim župa, škole i razna udruženja⁷⁸ u kojima im pružaju mogućnost za duhovnu, doktrinarnu i praktičnu formaciju kako bi prepoznali talente i služili se njima na korist svih.⁷⁹ Učiteljima, tj. vjeroučiteljima je potrebno trajno usavršavanje vlastitih metoda i znanja. Pri tome veliku pomoć mogu pronaći u permanentnom obrazovanju, a obavezne oblike propisuje i Ministarstvo prosvjete i športa. Razlikujemo individualno i skupno stručno obrazovanje. Radni odnos zasnivaju kao pripravnici, nakon čega – ovisno o školi u kojoj rade – polažu stručni

ispit čiji je cilj da se utvrdi osposobljenost u odgojno-obrazovnom radu i poslovima vezanim uz rad. U svojoj struci mogu napredovati u zvanje učitelja, nastavnika ili stručnog suradnika mentora ili savjetnika.

»Hrvatskoj školi potrebni su sposobni, obrazovani, stručno pedagoški osposobljeni, motivirani, materijalno situirani, zadovoljni, samostalni, slobodni i demokratski učitelji.«⁸⁰

Vjeroučitelji trebaju proći kroz odgojni proces kojim se osposobljavaju za izvršavanje svog proročkog služenja. Treba uzeti u obzir društveno-crkvenu realnost u kojoj žive vjeroučitelji kao i pastoralni program njihove područne crkve te naslovnike koji će im biti povjereni i sredinu u kojoj oni žive.

Počevši od tih polaznih uvjeta, određuju se ciljevi odgoja, putovi i načini njegova promicanja. Glavni cilj odgoja vjeroučitelja potpuno je ostvarenje njegove osobnosti kao čovjeka i kršćanina. Slušajući Božju riječ, oni moraju obogatiti svoju

⁷³ Š. MARASOVIĆ, *Lik vjeroučitelja za treće tisućljeće*, u: »Kateheza« 20(1998)1, str. 4-15, ovdje str. 11-12.

⁷⁴ Usp. L. SORAVITO, *Vjeroučitelj*, nav. mj., str. 794-796.

⁷⁵ M. VIDOVIĆ, *Uloga Biblije u oblikovanju duhovno-profesionalnog identiteta vjeroučitelja*, nav. mj., str. 10.

⁷⁶ L. SORAVITO, *Vjeroučitelj*, nav. mj., str. 794-796.

⁷⁷ Usp. M. JURČEVIĆ, *Lik duhovnog animatora danas*, u: »Kateheza« 21(1999)2, 181-188, ovdje str. 183.

⁷⁸ Usp. T. IVANČIĆ, *Crkveno-svjedočko zvanje i poslanje vjeroučitelja u suvremenoj hrvatskoj školi*, nav. mj., str. 317.

⁷⁹ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Apostolicam actuositatem* (dalje u tekstu: AA). Dekret o apostolatu laika (18. studenoga 1965), Dokumenti KS, Zagreb 41993, br. 30.

⁸⁰ H. VRGOČ, *Učitelj za suvremenu hrvatsku školu*, u: »Napredak« 141(2000)1, 17-25, ovdje str. 23. Opsirnije o ovoj temi vidi u: N. LONČARIĆ – JELACIĆ, *Pravilnici o napredovanju vjeroučitelja*, u: »Kateheza« 21(1999)4, 362-364.

osobnost te prihvatiti Krista kao temelj svoga postojanja. Odgovorno uključivanje vjeroučitelja u društvenu stvarnost te njegovo osposobljavanje za dijalog, suradnju i pothvate veoma je važno.

Vjeroučitelji se trebaju odgojiti u osobe koje poznaju kršćansku poruku. Taj cilj obuhvaća poznavanje povijesti spasenja, sposobnost da se objasne istine vjere, sposobnost tumačenja znakova sakramentalnog i liturgijskog života i izražavanje prosudbe o ljudskim stvarnostima u svjetlu Božje riječi. Cilj njegove teološke formacije »jest pomoći mu 'shvatiti, usvojiti, priznati i tumačiti' ono što sâm uči kako bi nakon toga i osobno bio sposoban obrazložiti svoju vjeru.«⁸¹ Vjeroučitelji moraju dublje poznavati psihološke i sociološke uvjete u kojima se nalaze njihovi naslovnici. Oni dakle trebaju poznavati suvremeni svijet, njegove kulturne i društvene dimenzije.

Odgojem oni stječu pedagoško-didaktičku i metodičku stručnost koja im je potrebna za kvalitetnu suradnju s naslovnici. »Pedagoško-didaktička osposobljenost ima zadaću da podigne nivo samog predmeta vjeronauka, vjeroučitelj je stječe za vrijeme studija, permanentnog obrazovanja te u vlastitoj praksi.«⁸² Tehničko-organizacijska osposobljenost vjeroučitelja poboljšava kvalitetu vjeronauka i daje ugled vjeroučitelju. Učenici će vrlo brzo primijetiti je li se vjeroučitelj pripremao i po tome će zaključiti je li mu stalo do njih.⁸³

»Učenik se u školi treba poigrati, ako zna čime; učenik treba proučavati i ispitivati, ako zna što; učenik treba naučeno doradivati i primjenjivati, ako zna zbog čega; učenik treba iskusiti i doživjeti, ako zna s kim; učenik se treba oprobati u vremenu u kojem živi, ako zna zašto; učenik treba s drugima suradivati, ako zna čemu to ima voditi; učenik treba poneka zgrabiti u svoj život i promijeniti mu put, ako zna kako

valja ići; učenik treba naučiti biti odgovoran, ako zna pred kim.«⁸⁴

3. ZAKLJUČAK

Ovaj članak završavam pitanjima koje upućujem osobito roditeljima, a zatim svima onima koji na bilo koji način sudjeluju u radu s naslovnici koje sam predstavila. Kada se jednoga dana sumrak bude približavao vratima vašeg doma i vi shvatite, ili se sjetite, da je bitno očima nevidljivo, hoćete li biti dovoljno jaki i postaviti si pitanje: Jesam li dao(la) sve od sebe da od djeteta koje mi je bilo povjereno stvorim čovjeka? Čovjeka s identitetom. Hoćete li dobiti odgovor od kojeg će vam oči postati blistavije ili ćete osjetiti nemir i suze u očima jer ćete znati i osjetiti da je kasno?

Iako je situacija u kojoj živimo vrlo kompleksna i zahtjevna, još uvijek nije sve izgubljeno. Ima još vremena da proljeće zaživi najprije u nama odraslima, a onda zamiriše u onima koji su to zaslužili u trenutku rođenja. Koliko još riječi valja ispisati ili izreći da bismo zapamtili ono što je već rečeno? Sve je vrlo jednostavno. Najvažniji zadatak u vjerskom odgoju i odgoju općenito imaju roditelji, a uz njih i sve ostale odgojne ustanove. No sve kreće iz obitelji. Gledajući dijete, gledamo obitelj.

Najlakši razvoj djeteta događa se putem odgoja, a najteži je samoodgoj. Roditelji su dužni svom djetetu pružiti siguran dom, sretno utočište, jer ako njega nema u

⁸¹ R. PALOŠ, *Profesionalna osposobljenost vjeroučitelja*, nav. mj., str. 27.

⁸² I. PAŽIN, *Pedagoško-didaktička osposobljenost vjeroučitelja*, u: »Kateheza« 23(2001)1, 34-43, ovdje str. 41.

⁸³ Usp. A. PERANIĆ, *Tehničko-organizacijska osposobljenost vjeroučitelja*, u: »Kateheza« 23(2001)1, 44-53.

⁸⁴ I. PAŽIN, *Pedagoško-didaktička osposobljenost vjeroučitelja*, nav. mj., str. 43.

određenom trenutku, dovoljan je samo trenutak da se zauvijek slomi čitav djetetov život. Moguće je da će ono u potrazi za ljubavlju čvrsto zalupiti vratima »praznog« doma i potražiti odnosno prihvatiti prva otvorena. A kada otvori vrata tog bolesnog utočišta (alkohol, droga, nasilje), teško će moći ponovo prijeći prag i vratiti se. Moći će, ali samo uz pomoć roditelja, odgojitelja. A koliko je onih koji su spremni boriti se za dijete svim svojim snagama do kraja? Koliko je onih koji su ga dobro istražili i upoznali sa svim osobitostima nekog problema?

Jesu li spremni ponuditi više rješenja za njihov problem s vrlo jasnom komunikacijom koja će govoriti: Iako si učinio(la), ti si neponovljiv(a), unatoč svemu opraštam ti – ljubim te. I zato mi, molim te, pruži ruku da zajedno idemo buditi sunce

preko trnja i kamenja. Bit će i padova i krvavih tragova, ali mi ćemo zajedno izdržati sve. Zar ne? Probudit ćemo sunce i ono će nam pomoći prebroditi sve tvoje oluje, nemire i sva traženja. Odgovorit ćemo na pitanja koja muče i tebe i mene. Ne boj se! Obećavam ti da ću biti uz tebe sve dok je života u meni i jednoga dana obuzet će me radost dok budem zahvaljivao(la) Bogu jer mi je dopustio da budem dio tvog života. Divit ću se tebi što si postao čovjek, koji je u danima svog djetinjstva i mladosti upoznao Krista i utisnuo ga u svoj život.

Koliko je odraslih preko čijih usta ove riječi mogu prijeći i zaživjeti, toliko će biti i radosnije djece i kvalitetnijeg života u kojem ćemo imati svagda pred očima vjeru, nadu i ljubav koje su spremne ispuniti život – ostvariti san.